

Interpretation of the image of the mother in the prose of independence

Sevara PARDAYEVA¹

Termez State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form
28 March 2022

Accepted 20 April 2022

Available online

15 May 2022

Keywords:

image, history, art, mother,
Uzbek people, tradition.

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of events in the work of Isadzhon Sultanninfa "Onayzorim". Also, the article attempts to reveal the features of the story "Onayzorim", its art, the essence of the work. The realities of the story were chosen as the basis for textual analysis.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp357-360>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Mustaqillik nasrida ona obrazi talqini

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

obraz, qissa, badiiy
vositalar, ona, o'zbek
xalqi, an'ana.

Ushbu maqola Isajon Sultoninfa "Onaizorim" asaridagi voqealar tahlili haqidadir. Bundan tashqari, maqolada "Onaizorim" qissasining o'ziga xos xususiyatlari, badiiyati, asardagi mohiyat ochib berishga harakat qilingan. Qissadan o'rin olgan voqeliklar matniyl tahlil uchun asos sifatida tanlab olingan.

Трактовка образа матери в прозе независимости

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

образ, история, искусство,
мать, узбекский народ,
традиция.

Статья посвящена анализу событий в произведении Исаджона Султаннифа «Онайзорим». Также, в статье делается попытка раскрыть особенности рассказа «Онайзорим», его искусство, суть произведения. Реалии рассказа были выбраны в качестве основы для текстового анализа.

¹ 1st year master's student, Termez State University, Termez, Uzbekistan

“Образ”termini rus tilidan olingan bo’lib , o’zbek tilida “aks” degan ma’noni anglatadi. Образ tushunchasi keng va tor ma’nolarda qo’llanadi.Keng ma’noda “badiiy obraz” deganda, borliqning san’atkor ko’zi bilan ko’rilgan va ijodiy qayta ishlangan har qanday aksi nazarda tutilsa, tor ma’noda badiiy asardagi inson obrazi tushuniladi. Badiiy adabiyotda inson obrazini yaratishda, uning to’laqonli aksini o’quvchi ko’z o’ngida jonlantirish uchun xizmat qiladigan bir qator vositalar mavjud.Bunga misol tariqasida muallif xarakteristikasi, portret, badiiy psixologizm, personaj nutqi kabi badiiy vositalar kiradi”[1.73]. Adiblar tomonidan yaratilayotgan har bir obraz asar davomida o’z o’rniga ega hisoblanadi.Kichik detal ham o’sha asarning mukammal yaratilishiga o’z hissasini qo’shadi.Isajon Sultonning “Onaizorim” qissasida ham ona obrazining ochib berilishida mana shunday badiiy unsurlardan keng foydalanilgan. O’zbek ayollariga, onalariga xos bo’lgan samimiylik , bag’rikenglik, soddalik oddiy, lekin chuqur ma’noli so’zlar bilan tasvirlanadi. Qissa boshlanishida peyzaj unsurlaridan keng foydalangan adib tabiat jonlanishiga, yaralishiga shamol va suvning o’rni naqadar muhim ekanligini ko’rsatib berish orqali bu hayotda insoniyat yaratuvchilar bo’lgan onalarning ham o’rni beqiyos ekanligini ta’kidlab o’tmoqchidek go’yo.

Qarang, “Bahor tog’larning ustlaridan to nigoh yetmas olislardagi yaylovlargacha yastanib ketgan bepayon kengliklarni sanoqsiz rang-u tus,shakl qiyofadagi anvoyi gul-chechaklar bilan bezaydi, shamollar qatida islarini, gulchanglarini va urug’larini ko’tarib uchib, boshqa yerlarga sochadi,turli-tuman qushlar u rizqlardan cho’qib,sayrab uchishadi”[2.]. Shu kabi so’zlar bilan boshlanuvchi qissa Isajon Sultonning „Onaizorim” qissasidandir. Qissa qahramoni Ra’no asar boshidan toki oxiriga qadar faol qatnashadi. Umrning o’tishi esa hovli adog’idagi ariq suvi misol tez va o’tkinchi ekanligini, uning har bir lahzasidan unumli foydalanish kerakligini o’quvchiga tushuntirmoqchi bo’ladi.

Ona adabiyotimizning o’lmas mavzularidandir. O’zbek adabiyotida ham, jahon adabiyotida ham ona obrazi alohida o’rin tutadi. Har bir ijodkor borki, xoh u nasrda, xoh nazmda bir bor bo’lsa-da, bu mavzuda qalam tebratgan. Yozuvchilar tomonidan bu obrazga bot-bot murojaat qilinishining sababi bu dunyoning ustunlari bo’lgan onalarning naqadar buyuk xilqat ekanligining dalilidir. Ularning mehri va qahrining mushtarakligi, uning ochib bo’lmas xarakteri ifodasidir. O’zbek nasrida ona obrazini tasvirlashda juda ham maromiga yetkazib yozilgan asarlar mavjud. Bularga O’tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari”, Guljahon Mardonovaning “Quyoshim-enam” va Isajon Sultonning “Onaizorim” kabilarni kiritishimiz mumkin. O’quvchilari tomonidan takror-takror o’qilaverib yod bo’lib ketgan, O’tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” qissasida ham beg’ubor ona timsoli o’z badiiy qimmatini aks ettirgan. Ushbu qissada ona obrazi olmos so’zlar, zarhal harflar bilan terilib, keng ma’noni o’zida mujassam etgan. Ustoz Said Ahmad aytganidek: “...U qo’shiqday o’qiladi. Uni o’qib turib,o’z onalarimizni o’ylab ketamiz. Shu mushfiq , shu jafokash onalarimiz oldida bir umr uzib bo’lmas qarzlrimizning aqalli bittasini uza oldikmi, degan bir andisha, bir savol ko’z oldimizda ko’ndalang turib oladi...”.[3]

Xuddi shunday Isajon Sultonning „Onaizorim” qissasini ham mutolaa qilar ekanmiz asar boshlanishidanoq toki so’ngiga qadar sodd o’zbek qizi, samimiy ayol va xokisor onani ko’rishimiz mumkin. „Onaizorim” qissasi tarbiyaga asoslangan hamda sharqona urf-odatlarini o’zida jo etgan. Asarda turkiy xalqlar oilasida, qiz farzand tug’ilsa, uning tarbiyasi bilan ona shug’ullanishi ko’rsatib berilgan. Qissaning bosh qahramoni

Ra'no hali bolalik chog'idanoq onasi tomondan unga o'zbekona an'analar asosida tarbiya bera boshladi.

...Qizalog'im har muomalaning o'z odobi bor...

-Erkak kishiga tik qaramagin,-deydi ona.

-Nega?

-Odobsiz qizcha ekan deyishmasin-da.Erkak kishi kelayotganida yo'l bo'shat, qaqqayib turma. Yoningga kepqolsa-yu tanish bo'lsa, yerga qarab salom ber, notanish bo'lsa gapirmayam, qaramayam. Jamalak sochgina, shaddodgina Ra'no mana shularni ko'ra-ko'ra o'sadi...[2.]

O'zbek xalqi azal-azaldan tarbiyaga katta ahamiyat qaratgan. Ayniqsa, o'zbek qizlari o'zlarining boshqa xalqlardan hayosi va ibosi bilan ajralib turadi. Ular „Kattalarga hurmat –kichiklarga izzat”ruhida ulg'aytiriladi. O'zbek xalqi ongiga azal-azaldan ona siymosiga chuqur hurmat, ehtirom singari tuyg'ular singdirilgan. Buning isboti sifatida Al-Buxoriyning sahih hadisida ham shunday deyiladi:

“Mening go 'zal suhbatimga eng haqli inson kim”,- deb so'radi. Payg'ambarimiz : “Onang”,- dedilar. U : “So'ng kim?” , - dedi. Payg'ambarimiz : “So'ng onang dedilar”. U: “So'ng kim?” dedi. Payg'ambarimiz : “So'ng onang”,- dedilar. U: “So'ng kim ?”,-dedi. Payg'ambarimiz : “So'ng otang”,- dedilar.[4]

Yuqoridagi hadisda purma'no so'zlar ipga tizilgan marjondek hayot haqiqatini o'zida mujassam etgan. Ota-onaga yaxshilik qilish farz, har bir farzand zimmasidagi burchdir.

“Onangdan bosh tovlama oshmasin dardi,

Hayot toji erur oyog'in gardi”,-

Rudakiy qalamiga mansub bu misralarda ham yuqoridagi so'zlar o'z aksini topgan.

Qissada o'zbek mentalitetiga xos an'analarni juda ko'plab uchratish mumkin. Bunga yorqin misol sifatida onalarning bo'yi yetgan qiziga turmushga chiqish vaqti kelganini anglatish, tushuntirish uchun quyidagi so'zlarni keltirib o'tadi:

“Boqqa kirsam , olma rosa qizarib pishibdi , -dedi ona kulib.

-Bozorga olib chiqib sotib yuborsammikan?

Haqiqatan ham, bog'ning olmasi taram-taram qizg'ish, boshqa tarafi och yashil bo'lib yetilgan , yaqiniga borsa , boshni aylantirar shirin isiyam gurkirab turardi.

Ra'no endi aytilgan gapning tagida boshqa gap bo'lishini bilib olgan edi.

-Sotib nima qilasiz , -dedi g'ashi kelib.

-Zarari tegyaptimi, bechoraning?

...-Meva yetilsa , uzib egasiga berasan-da!Yerga to'p etib tushsinmi bo'lmasa?

-Tushsa tushaversin , -dedi Ra'no zarda qilib.

-Qo'yarmidim?-deb kuldi ona.

-Xalqning ko'ziga katta to'y qilamiz hali... ”.[2.]

Har bir gapini yetti o'lchab bir kesadigan dono xalqimiz mana shunday nozik vaziyatlarga ham chiroyli o'xshatishlar topa bilgani naqadar hayratlanarli holdir. Qissada qishloqlardagi to'y marosimlari, ulardagi qadim tarix va o'z ma'nosiga ega bo'lgan odatlar ham o'z aksini topgan.

Umuman olganda, “Onaizorim”qissasi shunchaki oddiy qishloq qizi, ayoli, onasini tasvirlash yoki aytib o'tishdan iborat emas. Balki Ona timsolida zahmatkash xalq qiyinchiliklari, boriga shukur qilish, farzand tarbiyasida xalq amaliy san'atlarining o'rni, insoniylik qadr-qimmatining nechog'lik ustun tushunchalar ekanligini ko'rishimiz

mumkin. Bu asarni o'qir ekansiz, o'z onalarimiz ko'z oldimizda gavgdalanadi. Ularni nechog'lik yaxshi ko'rishimizni aytgimiz kelib ketadi. Shunday ekan, ularni borida qadrlaylik...

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish.-T.:Abdulla Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashriyoti.2004
- 2.Isajon S.Asarlar. Romanlar va qissalar.2-jild.Toshkent,G'.G'ulom N.I.M.U.2017
- 3.Said Ahmad. Ijod va jasorat-T.:Mustaqillik matbuoti,2000
- 4.Imom al-Buxoriy. Al-Jomi' as-Sahih.-T.:1991